

УДК 821.111(73)

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/78-1-22>**Олена БЕЖАН,***orcid.org/0000-0001-5165-5355*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри зарубіжної літературиОдеського національного університету імені І.І. Мечникова
(Одеса, Україна) *a.bezhan@ukr.net***ТРАВМА ТА ПОСТТРАВМАТИЧНИЙ СИНДРОМ В АМЕРИКАНСЬКІЙ
ЛІТЕРАТУРІ ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХХІ СТ.: КОМПАРАТИВНИЙ ДИСКУРС**

Дана стаття присвячена вивченню та дослідженню таких явищ в сучасній американській літературі, як література про травму та посттравматичні наслідки. В даному випадку основним чинником, що зумовлює появу травми є історичні події, які мали місце в першій третині ХХІ століття – це терористичні акти, які відбулися у Нью-Йорку 11 вересня 2001 року. У перші роки існувало мовчазне табу щодо висвітлення цих подій, епізоди з Вежами-близнюками. Але митці не могли мовчати про трагедію 11 вересня, і за більше ніж 20 років, дана тема мала величезний вплив на мистецтво та культуру у глобальному масштабі, а для американського кінематографу та літератури, вона стала найбільш висвітленою. У статті також визначено теоретичну основу виникнення понять «травма» та «посттравматичний синдром», означено основні теоретичні дослідження. У всіх випадках травма відсилає до реальної події, фізичного або емоційного удару, який вражає почуття і проти якого свідомість і тіло не можуть захиститися. Одним з проявів епохи катастроф вважається брак слів і наративів, здатних відобразити ефект травматичного досвіду, у зв'язку з чим читати або писати про травму досить проблематично. Це підтверджує наявність певної стресової реакції на події, що сталися. Трагедія 11 вересня стає невід'ємною частиною і художніх творів нового часу, набуває трагічного та важливого звучання у романах провідних американських письменників, які, по суті визначають сьогодні напрямки розвитку сучасної літератури, такими є романи Джонатана С. Фоера та Донни Тартт. Їхні герої постраждали, вступають в процес переробки травматичних наслідків та спогадів. В обох романах головною жертвою травми стає дитина, а доміантним мотивом стає мотив виживання у надскладних обставинах, чи то психологічних чи то соціальних, переживання своєї травми та боротьба з посттравматичним синдромом.

Ключові слова: травма, посттравматичний синдром, роман, література 9/11, тероризм, пам'ять, дитяча травма.

Olena BEZHAN,*orcid.org/0000-0001-5165-5355*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Foreign Literature
Odessa I. I. Mechnikov National University
(Odesa, Ukraine) *a.bezhan@ukr.net***TRAUMA AND POST-TRAUMATIC SYNDROME IN AMERICAN LITERATURE
OF THE FIRST HALF OF THE 21ST CENTURY: COMPARATIVE DISCOURSE**

This article is devoted to the study of such phenomena in modern American literature as literature of trauma and post-traumatic consequences. In this case, the main factor causing the trauma are historical events that took place in the first third of the 21st century – these are terrorist acts that took place in New York on September 11, 2001. In early years, there was a tacit taboo about covering these events. But artists could not be silent about the tragedy of September 11, and for more than 20 years, this topic had a huge impact on art and culture on a global scale, and for American cinema and literature, it became the most highlighted. The article also defines the theoretical basis of the concepts «trauma» and «post-traumatic syndrome», defines the main theoretical studies. In all cases, trauma refers to a real event, a physical or emotional blow that affects the senses and against which the mind and body cannot defend themselves. One of the manifestations of the catastrophes' era is the lack of words and narratives capable to reflect, the effect of traumatic experience, which makes reading or writing about trauma quite problematic. This confirms the presence of a certain stress reaction to the events that occurred. The tragedy of September 11 is becoming an integral part of the art works of the new era, it acquires a tragic and important sound in the novels of leading American writers who, in fact, determine today the directions of the development of modern literature, such are the novels of J. S. Foer and D. Tartt. Their heroes are victims, that enter the process of processing traumatic consequences and memories. In both novels, the main victim of trauma is a child, and the dominant motive is the motive of survival in extremely difficult circumstances, be it psychological or social, experiencing one's trauma and fighting post-traumatic syndrome.

Key words: trauma, post-traumatic syndrome, novel, 9/11 literature, terrorism, memory, childhood trauma.

Аналіз досліджень з теми. Означена тема знайшла висвітлення у науковій літературі, зокрема її аспекти знаходять відгук працях присвячених вивченню теми травми та посттравматичних наслідків: К. Карут «Незатребуваний досвід: травма, оповідь та історія» (1996), Д. ЛаКапра Пишемо історія, пишемо травма (2001), Гунько Б.А. Посттравматичний стресовий розлад – в розрізі часу (2015), Д. Макдональд, «Паражурналізм або Том Вульф і його Магічна Машина, що пише» (1965). Публікації, що стосується висвітлення трагедії 11 вересня та творчості досліджених авторів: Т. В. Кушнірова «Інтермедіальні тенденції у художній прозі Донни Тартт (на матеріалі роману «Щиглик»)» (2019), Д. Пристай «20 років терактам 11 вересня в США. Хроніка події» (2021).

Мета статті: дослідити такі явища, як література 9/11, травма та посттравматичний синдром, з'ясувати історичний та соціокультурний контекст проблеми. Проаналізувати реалізацію означених понять у компаративному дискурсі двох романів американської літератури, Дж. С. Фоера та Д. Тартт.

Виклад основного матеріалу. Вплив, який події 11 вересня 2001 (далі – 9/11) року здійснили на американське суспільство, його історію, культуру, літературу та життєвий досвід різних поколінь, з плином часу здається все більш суттєвим і апершу чергу це досвід травматичний. Дослідження травми описують її в першу чергу як феномен, що має стосунок до культурної пам'яті, тобто розглядають її у часовому вимірі. Однак травма може розглядатися і як об'єкт політичної соціології чи культурології, тоді на перше місце виходить її подієва сторона, травма сприймається як момент переживання и може розглядатися синхронно до кожного конкретного моменту часу. Підкреслимо, що сьогодні історія подій 11 вересня та її наслідків переважно відбувається через писемне слово та літературу: розповіді про страждання, оповіді очевидців та севайворів складають свідчення, що подають трагічні події у художній чи документальній формі. Проблема травми та подолання травматичних наслідків є дуже актуальна для Америки 21 століття, як в історично-соціальному, культурному, так і в літературному контекстах.

Найбільш травматичним досвідом у літературі ХХ–ХХІ століть, безперечно, залишається досвід Другої світової війни, з найбільш темними та її сторінками, як от Голодомор, Голокост, які набувають все нових інтерпретацій у літературі нового рубежу. Після цих трагічних подій, світ ще довго уговтувався від чисельних свідчень та наслідків, на які рефлексує і до тепер. У 90-х роках ХХ століття, не дивлячись на соціальні та політичні «гой-

далки», настав час відносного спокою, але, епоха стабільності завершилася з початком ХХІ століття: акти міжнародного тероризму, що вдарили по Америці, змінили не лише звичний вигляд Нью-Йорка, але і загальне світовідчуття нації. 11 вересня 2001 року терористи «Аль-Каїда» захопили чотири пасажирські літаки. Два з них врізалися у вежі-близнюки Світового торговельного центру у Нью-Йорку. Ще один лайнер протаранив будинок Пентагону. А останній літак упав у поле після того, як перехопити контроль над ним, спробували пасажери. Трагедія забрала життя 2977 мирних жителів. Виконавцями терористичних актів 11 вересня 2001 року стали 19 осіб (усі чоловіки), пов'язані з терористичним угрупованням «Аль-Каїда» та відомі як «викрадачі». Лідери угруповання спланували теракт в Афганістані, який тоді був під контролем талібів – «Аль-Каїда» на чолі з Усамою бен Ладеном, який звинувачував США та їхніх союзників у розпалюванні конфліктів в ісламському світі. Найбільші у світовій історії теракти, сплановані Усамою бен Ладеном, започаткували 20-річну війну з тероризмом, яка включала вторгнення США до Іраку та Афганістану. За оцінками, внаслідок цього загинуло до 4,6 млн. осіб. У світі запанувала атмосфера тривоги. Страх, і відчуття того, що теракт може статися в будь-якому місці та будь-який момент, мав травматичні наслідки.

У сучасній психіатричній літературі, як пише Кеті Каруз «термін “травма” розуміється як рана не на тілі, а в свідомості» – рана внаслідок емоційного шоку, настільки сильного, що він порушує “усвідомлення часу, себе і світу” і пізніше проявляється у снах і спогадах. Сама по собі травма, не єдине, що згубно позначається на жертві; симптоми виникають в результаті придушення пам'яті про неї» (Caruth, 1996: 3–6). Філіп Кодд звертає увагу на те, що теоретичне обґрунтування феномену «травми» відбулося у рамках декількох психологічних шкіл та методик, як от «деконструктивна» теорія Ж. Деріди та теорія психоаналізу З. Фрейда. Перша дає можливість знаходити приховані смисли поняття; друга наголошує на тому, що періодично у рангу витребуваних будуть опинятися поняття «латентність (прихований стан)» та «опрацювання» (Code, 2010: 96), тобто проблеми подолання травми. У цьому випадку, каже З. Фрейд, ми говоримо про «лікування розмовою», бо це метод, який допомагає людині вербалізувати думки через вільні асоціації (Lacan, 1981: 235).

У всіх випадках травма відсилає до реальної події, фізичного або емоційного удару, який вражає

почуття і проти якого свідомість і тіло не можуть захиститися. Апелюючи до теорій Фрейда, поняття травми будується навколо прямого досвіду реальної події та певних індивідуальних жертв. Тому дуже часто критики пишуть, що Освенцім та Хіросіма повністю розкрили потенціал сучасності як епохи катастроф, а травма і сучасність, на їхню думку, були тісно пов'язані на більш загальному та абстрактному рівні. З цієї точки зору, одним з проявів епохи катастроф вважається нестача слів і наративів, у зв'язку з чим читати або писати про травму проблематично (LaSarga, 2021: 109). Це підтверджує наявність певної стресової реакції на події, що сталися.

Увага до такого роду досліджень загострилася ще у зв'язку з подіями далекої Другої світової війни, потім війни у В'єтнамі, лише після цього, стверджує дослідник Ф. Кодд, «патології, які маркувалися різними термінами, як от “повоєнний невроз”, “контузія” тощо, насправді були проявами одного і того ж самого стану, відомого як «травма», або Посттравматичний Стресовий Розлад (ПТСР)» (Code, 2010: 2). Як свідчить низка критичних досліджень, поняття про посттравматичний розлад існує з давно, спостереження стосовно розладів, що розвиваються в результаті пережитої катастрофи бачимо у працях Гомера, Геродота, Лукреція, пізніше, зустрічаємо згадку у історичних хроніках Шекспіра, а у XIX столітті Чарльз Діккенс після катастрофи згадував у своїх листах, що її болісні спогади турбували його постійно (Гунько, 2015).

XX століття в історії людства, стало по суті синонімом слова «біль», «травма» та «посттравматичні наслідки». Якщо звертисся до теоретичної сторони появи та обґрунтування терміну, варто відзначити, що у різні століття та роки до появи досліджень у царині посттравматизму доклалися такі науковці, як Дж. М. Да Коста, який згадує про явище в роки громадянської війни в США, Дж. Е. Еріксе та Г. Оппенгей, які вивчали самі психологічні зміни та наслідки для психіки після важкого травмування, З. Фрейд, котрий вважав, що причиною розвитку істерії є психічний стрес, пережита в дитинстві сексуальна травма, теорія, яка стала основою для доведення поняття Едипового комплексу. Пізніше у своїх працях дослідники Р. Грінкер і Дж. Шпігель визначають такі симптоми, зокрема повоєнної травми, як: підвищена втомлюваність, агресія, депресія, ослаблення пам'яті, гіперактивність симпатичної системи, порушення концентрації уваги, алкоголізм, нічні кошмари, фобії і підозрілість (Grinker, Spiegel, 1945). Наявність ідентичних симптомів у в'язнів кон-

центраційних таборів, спостерігали і дослідники Л. Етінгер та А. Стром (Shay, 2002: 179).

Ще задовго до трагедії 11 вересня в США, ніби передбачаючи катастрофу, критикуючи негативний вплив масової культури та технічного прогресу на людство, Ж. Бодрійяр у роботі «Прозорість зла» («The Transparency of Evil», 1990) у розділі «Дзеркало тероризму» («The Mirror Of Terrorism») називає терор одним із найяскравіших феноменів сучасності і пише: «Сьогоднішнє насильство, насильство, яке виробляється нашою гіпермодерністю, – це терор. Симулякр (Симулякр – ключовий термін постмодерної філософії, що означає зображення, копію того, чого насправді не існує) насильства, що виникає не стільки з пристрастей, скільки з телевізійного екрану, – насильство, укладене в самій природі образів. Насильство потенційно існує в порожнечі екрану, у проваллі, яку екран відкриває в нашому психічному всесвіті (Baudrillard, 1993)». У даному випадку літературі та літературній творчості в цілому, належить велика місія, стати знову, такою собі лікувальною терапією не лише для її читачів, але і для самих авторів, які живуть в епіцентрі катастрофи. Науковці називають такий процес, тобто спробу прокоментувати трагічне минуле, традуванням минулого, (tradere від лат. – передавати, сповіщати) (Lacan, 1981: 178) Саме такий вид декодування та переробки травми використовується у романах письменників сучасної доби.

Як було вже зазначено вище, світ після 11 вересня став абсолютно іншим, як це відбулося після подій Другої світової, остаточного усвідомлення трагедії Голокосту, жахів Освенціма, розвінчання «Сталінського героїзму» та «гулагів», пізніше наслідків катастрофи Чорнобиля, що все це спричинено діями Homo sapiens – «Людиною розумною». Слушною є думка поета та публіциста Андрія Бондара, який пише: «Найголовніший “здобуток” цього мініапокаліпсису – максимально загострений поділ людства на «нас» і «їх», майже остаточний крах надій на порозуміння і діалог Сходу й Заходу. Світ після 11 вересня став чорно-білим. Світ вкотре дістав болучої і невиліковної травми. Світ попрощався з постмодернізмом. Але й отримав шанс якось замислитися над наявним станом речей. Іншими словами, антропологія, література і кінематограф отримали добру порцію адреналіну» (Бондар, 2002).

Зазначимо, у перші роки існувало мовчазне табу щодо висвітлення подій 11 вересня, епізоди з Вежами-близнюками, наприклад, вирізали із кінострічок. Але митці не могли мовчати про трагедію, і за більше ніж 20 років, дана тема мала величез-

ний вплив на мистецтво та культуру у глобальному масштабі, а для американського кінематографу, вона стала найбільш висвітленою та значущою, варто лише згадати такі стрічки як: «Фаренгейт 9/11» (2004) фільм політичного діяча Майкла Мура, «Сіріана» (2005) Стіва Гегена, «Піддано цензури» (2007) Браяна Де Пальми, «Королівство» (2007) Пітера Берга, «Могутнє серце» (2007) Майкла Вінтерботтома, «Безумний спецназ» (2009) Гранта Геслова й «Повелителі бурі» (2009) Кетрін Бегілоу, «Пам'ятай мене» (2010) режисера Аллена Колтера та інші. Осторонь не залишилася і література. Серед творів, що відкрили цю тему в літературі, роман Фредеріка Бегбедера «Вікна у світ» («Windows on the World», 2002), «Людина, яка падає» («Falling Man», 2007) Дона Деліло, «Другий літак» Мартіна Еміса («The Second Plane», 2007), роман «Людина в темряві» Пола Остера («Man in the Dark», 2008). Всі вони направлені на висвітлення трагедії, намаганням показати причини та наслідки тероризму, а однією з центральних тем, стає тема подолання травми та посттравматичного синдрому для тих, хто вижив та тих, хто переживає біль втрати, до такого типу літератури відносимо і романи Джонатана С.Фоера «Жахливо голосно і надзвичайно близько» (Extremely Loud and Incredibly Close, 2005) та Донни Тартт «Щиглик» (The Goldfinch, 2013). Їхні герої обидва постраждали, поповнюють свою історичну пам'ять новим досвідом та вступають в процес переробки травматичних спогадів.

У жанровому контексті, чисельні дослідницькі студії нової доби, спостерігають неабияку зацікавленість авторів даного типу літератури до жанру роману-ініціації, це стосується і жанру обох вищезгаданих романів. Дана форма роману успадкувала риси роману виховання, але роман ініціація зображає кардинальну зміну людини, як у фізичному, так і у психічному плані. Як правило форма рефлексує на переломні історичні моменти, коли людина повинна заново навчитися орієнтуватися в дійсності, що швидко змінюється, бути відповідальною і дорослою, тема ініціації виявляється найбільш актуальною. З новими катастрофами, нового ХХІ століття, популярність цього жанру зрозуміла – вічні теми пошуку себе, взаємодії людини і суспільства, спробами осмислення свого місця у світі, стають магістральними. У творі американського письменника Джонатана Фоера «Жахливо голосно і дуже близько», також знаходять відображення риси роману-ініціації. Письменник, якого критики, називають головною надією сучасної американської літератури, має в своєму арсеналі декілька романів, але якщо в

основу першої книги, яка набула широкого розголосу, лягли події Голокосту та Другої світової, то в другому романі тлом до історії стали події 9/11.

Розповідь у книзі ведеться від імені 9-річного хлопчика Оскара Шелла, який намагається пережити смерть батька, який загинув в одному з хмарочосів – Центрі міжнародної торгівлі. Рушійним механізмом для Оскара, його становлення, є його дитячий біль, травма через втрату батька і почуття провини за втрачену можливість поговорити з ним останній раз. У центрі уваги травматичної дитячої свідомості, психологічна душевна травма має 2 шари: а) втрата батька; б) страх, викликаний втратою віри до всього. В день трагедії хлопчик не зміг зняти слухавку і поговорити з батьком в його останні хвилини, через що йому було дуже соромно: «There were four more messages from him: one at 9:12, one at 9:31, one at 9:46, and one at 10:04. I listened to them, and listened to them again, and then before I had time to figure out what to do, or even what to think or feel, the phone started ringing. < He needed me, and I couldn't pick up. I just couldn't pick up. I just couldn't. Are you there? He asked eleven times. I know, because I've counted. It's one more than I can count on my fingers...» (Foer, 2005). Використовуючи риси ініціації у романі, Джонатан Фоер показує процес прийняття себе. Основа роману пошук замку для ключа, одного разу знайденого Оскаром у речах загиблого батька та записки з надписом Блек. Цей ключ стає мотивом життя. Оскару хотілось щоб знайшлась хоч якась інформація щодо батька, для Оскара та читача виникає ілюзія, така собі хитка надія, що можливо батько вижив. Вихід, який пропонує автор для свого героя – це квест-пошук: «I wished Mr. Black had written about him, and risked his life to tell the world about him, and had reminders of him around his apartment» (Foer, 2005).

Дозволяючи побачити світ очима дев'ятирічного хлопчика, автор зображує всю трагедію втрати. Він (автор) показує непростий шлях до здобуття себе і свого переродження. Оскар, хлопчик, який досить замкнутий у просторі своєї сім'ї, своєї кімнати, своїх книжок – абсолютно геніальний хлопчик. Він любить науку і постійно вигадує різні винаходи. Більшість із них пов'язані з трагічними подіями 11 вересня і це також є спробою травмування, тобто подолання травми. Так, він намагається винайти те, що допомогло б його батькові вижити у тій жахливій катастрофі. Наприклад, він вигадав «birdseed shirt» – сорочку з птахами, щоб дати можливість людям швидко втекти, відлетіти від небезпеки: «I want to stop inventing. If I could know how he died, exactly how he died, I wouldn't

have to invent him dying...There were so many different ways to die, and I just need to know which was his» (Foer, 2005).

Наслідком травми та посттравматичного синдрому є страх, найперше для Оскара – це страх втратити і матір. Автор показує досить складні відносини Оскара з матір'ю, що підкреслює його близькість до батька і його смерть лише збільшує цю прирву: «She could tell that I was zipping up the sleeping bag of myself, and I could tell that she didn't really love me ...<>... but I couldn't finish the sentence, her name wouldn't come, I tried again, it wouldn't come, she was locked inside me, how strange...» (Foer, 2005). Але страх не лише втратити людей, найбільший страх – це страх втратити спогад, пам'ять про батька, він намагається зберегти навіть найменші непередметні деталі, які нагадують йому про нього. Будь-яка дрібниця, яку він знаходить, залишається у його особистій колекції спогадів: «And even after more than a year, it still smelled like shaving» (Foer, 2005).

Хронотоп і композиція роману побудовані за принципом параболи, одна гілка якої належить Оскару, а друга це історія бабусі та дідуся, розповідь ведеться в листах: дідусь пише батькові Оскара, а бабуся самому Оскару. Всі гілки перетинаються в теперішньому, де спільною ланкою є Оскар. Композиція своєрідна, в роман включені графічні паралінгвістичні засоби: альбом з фотографіями, який веде Оскар, інтегративні зображення, які вбудовані у вербальний текст – це візитні картки героїв, кольорові виділення слів у газетних статтях та листах. Заголовки різних розділів відображають стани героїв, наприклад: «Гірі на серці», «Живий і самотній», «Мої почуття», показують внутрішній стан Оскара, а розділ «Чому я не там, де ти», розповідає про внутрішню та фізичну подорож Томаса Шелла – дідуся Оскара.

Мотиви катастрофи, втрати, травми та посттравматичних наслідків є сюжетотворчими, вони пов'язують два часових пласта і два покоління Шелів. Так само як і Оскар, його дід Томас страждає на розлади емоційного розвитку, адже пережив жакливу трагедію, бомбардування рідного міста Дрездена за часів Другої Світової Війни, втратив сім'ю та кохану дівчину, і з того часу, на ґрунті шоку, у нього розвивається мутизм – він не може вимовити жодного слова. Він спілкується зі світом через татуювання «ТАК» та «НІ» на долонях своїх рук, а також за допомогою записів у блокноті, на меблях, стінах, і навіть на постільній білизні. Автор показує травматичне світосприйняття Шела-старшого: «I wanted to pull the thread,

unravel the scarf of my silence and start again from the beginning... <>...instead of singing in the shower I would write out the lyrics of my favorite songs, the ink would turn the water blue or red or green, and the music would run down my legs.» (Foer, 2005). Звільнення від травм герої знаходять один в одному і в зв'язку покоління. Такий вид травми ми називаємо колективною.

Сучасниця Фоера, Донна Тартт – письменниця, проза якої, заслужено, вважається талановитою, стилістично вивірною та такою, що тяжіє до найкращих класичних практик світової літературної традиції. Особливо значущим став її третій роман «Щиглик» («The Goldfinch», 2013), який отримав кілька престижних літературних премій. Тартт назвала свій роман на честь картини «Щиглик», написаної 1654 року талановитим учнем Рембрандта, художником із Голландії Карелом Фабріціусом. Сюжет твору ґрунтується на реальних хронотопах – це Нью-Йорк, Лас-Вегас та Амстердам. Тим не менш, трагічні події, які стаються у музеї Метрополітен, вибух, авторка не пов'язує на пряму з терактом 11 вересня, але згадуючи про нього мимохідь читач отримує сигнал, flash back – спогад з минулого, який точно відносить його до трагічної дати 9/11. Головною сюжетною серцевиною твору є спогад Тео, головного героя роману, про, вище згаданий вибух, коли 10 квітня разом з мамою вони опинилися в Метрополітен-музеї Нью-Йорка, де біля полотна Фабріціуса і стається вибух. Пізніше, читач, як і сам герой, дізнається, що мати Тео загинула і все його життя буде надалі спробою подолання травми, він поділяє життя Теодора Деккера на «до» і «після» трагедії.

Зрештою, назва роману акумулює ідею твору, «Щиглик» – це відображення того, що сила мистецтва ніколи не піддається старінню чи забуттю. Картина Фабріціуса стає своєрідним символом життя. Отримавши від незнайомця, який теж помирає в музеї, завдання «врятувати» картину Фабріціуса, винести її, щиглик стає головним героєм, а головний герой – щигликом, що опинився у неволі, але продовжує своє травматичне існування. Саме з цього часу й починаються поневіряння героя, його самоусвідомлення та становлення, хлопчик проходить страшну «школу життя» і протягом усієї оповіді він так і залишається особистістю, життя якої зруйнував терористичний акт. Так, Тео бачить образ матері у своїх снах: «<>...I dreamed about my mother: a quick, mysterious dream that felt more like a visitation <>...when she came up suddenly behind me so I saw her reflection in a mirror. At the sight of her I was paralyzed with happiness; it was her, down to the most minute detail, the very pattern of

her freckles, she was smiling at me, more beautiful and yet not older, black hair and funny upward quirk of her mouth, not a dream but a presence that filled the whole room: a force all her own, a living otherness» (Tartt, 2013).

В романі переплітаються декілька сюжетних ліній, кожна з яких, на наш погляд, сприяє посиленню наслідків тієї первинної, головної травми, яка пов'язана з втратою матері, в кожній послідуєчій життєвій катастрофі стаються події, які в кінцевому результаті призводять до відчуження Тео. Так, він потрапляє до заможної родини Барбурів, місис Барбур затята шанувальниця мистецтва, має трьох дітей, але турбота про Тео здається не є для неї тягарем. Вони приймають Тео, але поява батька ламає його щасливе життя. Пізніше дізнаючись про смерть одного з дітей Барбурів, друга дитинства Енді, під час плавання на вітрильнику, він акумулює свою травму, подумки повертається до спогадів про смерть матері, як невдало розвіяв її прах в Центральному парку: «I'd scattered my mother's ashes in Central Park, though apparently there was a regulation against it; one evening while it was getting dark, I'd walked with Andy to a deserted area on the west side of the Pond and –while Andy kept a lookout – dumped the urn» (Tartt, 2013).

У цьому контексті влучною є думка, дослідниці Т. Кушнірової, яка пише: «Протягом усього твору автор-наратор роздумує про наслідки посттравматичного синдрому, оскільки особиста трагедія передувала цілій низці психологічних зрушень, що відбулися не лише в душі, але й голові героя...» Психологічна складова, що є доміантною на початку роману, є визначальною протягом усього твору, оскільки авторка за допомогою різноманітних психологічних прийомів відтворює стан героя у різні періоди життя» (Кушнірова, 2015). Неможливість бути щасливим та продо-

вжувати життя після травми, є безперечним посттравматичним наслідком, так любов до Піппи, яка теж є глибоко травмованою людиною, через загибель, є неможливою. Тео розуміє, що його любов до рудоволосої дівчини ірраціональна, і в якомусь сенсі вона пов'язана з його любов'ю до матері та його спробами зберегти пам'ять про неї. Піппа несе в собі певну магію, втілює ідею невинності, чуда та почуття від якого він хоче втекти: «or in the deepest, most unshakable part of myself reason was useless. She was the missing kingdom, the unbruised part of myself I'd lost with my mother. Everything about her was a snowstorm of fascination, from the antique valentines and embroidered Chinese coats she collected to her tiny scented bottles from Neal's Yard Remedies; there had always been something bright and magical about her unknown faraway life» (Tartt, 2013). У романі утверджується думка про те, що життя несе в собі смерть, в кінці Тео гине, абсолютно безглуздою смертю і лише завмерла картина стає метафорою нескінченності життя.

Висновки. Отже, варто підсумувати, в обох романах головною жертвою травми стає дитина, а доміантним мотивом стає мотив виживання у надскладних обставинах, чи то психологічних чи то соціальних, та переживання своєї травми. Доросла людина тяжко переживає трагедію, а дитина особливо вразлива у цій ситуації. мотивом стає мотив смерті, причому смерті банальної та безглуздої. Головним видом декодування та подолання травми, в умовах сучасної катастрофи, який пропонують письменники – це трактуванням минулого, саме такий вид декодування та переробки травми використовується у романі Дж. С. Фоера та Д. Тартт. Їхні герої обидва постраждали, поповнюють свою індивідуальну пам'ять новим досвідом та вступають в процес переробки травматичних спогадів разом з жертвою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондар А. Література й 11 вересня. URL: https://zn.ua/ukr/ART/literatura_y_11_veresnya.html
2. Гунько Б.А. Посттравматичний стресовий розлад – в розрізі часу. Вісник Вінницького національного медичного університету, 2015. №1, Т. 19. С. 216–219.
3. Кушнірова Т. В. Інтермедіальні тенденції у художній прозі Донни Тартт (на матеріалі роману «Щиглик») URL: https://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PoltNTU/5764/1/%d0%9a%d1%83%d1%88%d0%bd%d0%b8%d1%80%d0%be%d0%b2%d0%b0_%d0%a2%d0%b0%d1%80%d1%82%d1%82_%d0%86%d0%bd%d1%82%d0%b5%d1%80%d0%bc%d0%b5%d0%b4.pdf
4. Пристай Д. 20 років терактам 11 вересня в США. Хроніка подій. URL <https://suspilne.media/61871-19-rokiv-teraktam-11-veresna-hronika/>
5. Baudrillard J. The Transparency of Evil Essays On Extreme Phenomena URL: <https://pdfcoffee.com/baudrillard-the-transparency-of-evil-essays-on-extreme-phenomena-1993-pdf-free.html>
6. Caruth C. Unclaimed Experience: Trauma, Narrative and History. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1996. 168 p.
7. Codde Ph. Postmemory, Afterimages, Transferred Loss: First and Third Generation Holocaust Trauma in American Literature and Film. The Holocaust, Art, and Taboo: Transatlantic Exchanges on the Ethics and Aesthetics of Representation. Heidelberg: Winter, 2010. P. 61–72.

8. Foer J. S. Extremely loud and incredibly close. URL: https://archive.org/stream/ExtremelyLoudAndIncrediblyCloseJonathanSafran/Extremely+Loud+And+Incredibly+Close+-Jonathan+Safran_djvu.txt
9. Grinker, R. R., & Spiegel, J. P. Men under Stress. Philadelphia, PA: Blakiston Company. URL: <http://dx.doi.org/10.1037/10784-000>
10. Lacan J. The Language of the Self: The Function of Language in Psychoanalysis : [translated with notes and commentary by Anthony Wilden]. Baltimore: Johns Hopkins Press, 1981. 235 p.
11. LaCapra D. (2001). Writing history, writing trauma. Baltimore: Johns Hopkins University. Press. 2001. 226 p.
12. Shay J. Odysseus in America: Combat Trauma and the Trials of Homecoming. New York : Scribner, 2002. P. 171 – 184
13. Tartt D. The Goldfinch. URL: <https://www.readanybook.com/online/565108>

REFERENCES

1. Bondar A. (2002) Literatura y 11 veresnia. [Literature and September 11] URL: https://zn.ua/ukr/ART/literatura_y_11_veresnya.html [in Ukrainian].
2. Hunko B.A. (2015) Posttravmatychnyi stresovyi rozlad – v rozrizi chasu. [Post-traumatic stress disorder – in terms of time]. Visnyk Vinnytskoho natsionalnoho medychnoho universytetu. 2015. №1, T. 19. S. 216–219. [in Ukrainian].
3. Kushnirova T. V. (2019) Intermedialni tendentsii u khudozhnii prozi Donny Tartt (na materialy romanu «Shchyhlyk»). [Intermedial trends in Donna Tartt's fiction (based on the novel «The Goldfinch»)] URL: https://reposit.nupp.edu.ua/bitstream/PoltNTU/5764/1/%d0%9a%d1%83%d1%88%d0%bd%d0%b8%d1%80%d0%be%d0%b2%d0%b0_%d0%a2%d0%b0%d1%80%d1%82%d1%82_%d0%86%d0%bd%d1%82%d0%b5%d1%80%d0%bc%d0%b5%d0%b4.pdf [in Ukrainian].
4. Prystai D. (2021) 20 rokiv teraktam 11 veresnia v SSHA. Khronika podii. [20 years since the terrorist attacks of September 11 in the USA. Chronicle of events]. URL: <https://suspilne.media/61871-19-rokiv-teraktam-11-veresna-hronika/> [in Ukrainian].
5. Baudrillard J. (1993) The Transparency of Evil Essays On Extreme Phenomena. URL: <https://pdfcoffee.com/ baudrillard-the-transparency-of-evil-essays-on-extreme-phenomena-1993-pdf-free.html>.
6. Caruth C. (1996) Unclaimed Experience: Trauma, Narrative and History. Baltimore: Johns Hopkins University Press, 1996. 168 p.
7. Codde Ph. (2010) Postmemory, Afterimages, Transferred Loss: First and Third Generation Holocaust Trauma in American Literature and Film. The Holocaust, Art, and Taboo: Transatlantic Exchanges on the Ethics and Aesthetics of Representation. Heidelberg: Winter, 2010. P. 61–72.
8. Foer J. S. (2005) Extremely loud and incredibly close. URL: https://archive.org/stream/ExtremelyLoudAndIncrediblyCloseJonathanSafran/Extremely+Loud+And+Incredibly+Close+-Jonathan+Safran_djvu.txt.
9. Grinker, R. R., & Spiegel, J. P. (1945) Men under Stress. Philadelphia, PA: Blakiston Company. URL: <http://dx.doi.org/10.1037/10784-000>
10. Lacan J. (1981) The Language of the Self: The Function of Language in Psychoanalysis : [translated with notes and commentary by Anthony Wilden]. Baltimore: Johns Hopkins Press, 1981. 235 p.
11. LaCapra D. (2001) Writing history, writing trauma. Baltimore: Johns Hopkins University. Press. 2001. 226 p.
12. Shay J. (2002) Odysseus in America: Combat Trauma and the Trials of Homecoming. New York : Scribner, 2002. P. 171 – 184.
13. Tartt D. (2013) The Goldfinch. URL: <https://www.readanybook.com/online/565108>